

Бойко Іван Володимирович,
старший науковий співробітник ДНДІ МВС України,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-1713-9098

ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ЯК ОДНЕ ІЗ ГОЛОВНИХ ЗАВДАНЬ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ¹

*“Мудрий законодавець не стільки дбає про покарання
за злочини, скільки про запобігання їм”²*

Ш. Монтеск'є

У статті досліджено запобігання кримінальним правопорушенням як одне із головних завдань та функцій діяльності Національної поліції України. Викладено авторські поняття “запобігання кримінальним правопорушенням органами Національної поліції України”; “загальна та індивідуальна превенція та профілактика кримінальних правопорушень органами Національної поліції”, а також сформульовано обґрунтовані пропозиції з удосконалення законодавства у сфері запобігання кримінальним проступкам та злочинам органами поліції.

Ключові слова: запобігання, кримінальні правопорушення, проступки, злочини, превенція, профілактика, попередження, припинення, органи, Національна поліція.

Сьогодні реалізація проголошеного в Україні стратегічного курсу вступу нашої держави до Європейського Союзу, що об'єднує 27 незалежних країн, передбачає імплементацію ратифікованих норм міжнародного і європейського права до національного законодавства України стосовно реального дотримання принципу верховенства права, а також гарантій охорони прав і свобод людини та громадянина. Пріоритетним тут є вдосконалення діяльності органів Національної поліції України (далі – НП України) щодо запобігання кримінальним правопорушенням як одного із головних завдань поліції, що набуває нині особливої гостроти у зв'язку з ускладненням криміногенної ситуації в окремих регіонах України внаслідок агресивних воєнних дій Російської Федерації, які спричинив її напад та розпочата 24 лютого 2022 року широкомасштабна війна проти України.

Слід зазначити, що при розбудові демократичної, правової держави європейського зразка першочерговим для України є вдосконалення правових і організаційних засад функціонування системи органів НП України, які ще не повною мірою відповідають новим суспільним потребам. Тому, у зв'язку з узгодженням кримі-

¹ Закінчення. Початок у попередньому номері.

² Монтеск'є Ш.Л. О духе законов или об отношениях, в которых законы должны находиться к устройству каждого правления к нравам, климату, религии, торговли и т.д. / под ред. А.Г. Горнфельд. СПб.: Издание Л.Ф. Пантелеева, 1900. С. 87.

нального законодавства України з міжнародними і європейськими стандартами, особливої актуальності набуває ґрунтовне дослідження правового запобігання кримінальним правопорушенням як одного із головних завдань діяльності НП України.

Розглянемо одну із основних *функцій органів поліції щодо запобігання кримінальним правопорушенням відповідно до покладених на неї завдань, зокрема: виявлення причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, вживання у межах своєї компетенції заходів для їх усунення*, що визначена у чинних правових нормах п. 2 ч. 1 ст. 23 Закону України “Про Національну поліцію” від 2 липня 2015 р. [1]. Очевидно, що ця функція органів НП України має не тільки правове значення, а й спричиняє позитивний психологічний вплив, демонструючи прагнення і здатність працівників поліції, які здійснюють кримінальне переслідування, всебічно, повно і об’єктивно встановити всі обставини вчинення кримінального правопорушення як проступку, так і злочину, у т.ч. виявлення його (детермінат) причини та умови.

Значимість причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, вживання у межах своєї компетенції заходів для їх усунення визначається насамперед окресленням меж, у яких ці обставини підлягають виявленню та усуненню. На підставі цього варто розглянути основні ознаки, які притаманні названим категоріям, зокрема: *по-перше*, причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, повинні бути необхідними. Під необхідними причинами та умовами варто розуміти такі явища, без яких виникнення передбачуваного наслідку (кримінальних проступків чи злочинів) було би зведено нанівець; *по-друге*, причини та умови повинні бути юридично значимими. Юридична значимість, має визначатися взаємозв’язком двох критеріїв. Перший полягає в тому, що причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, повинні мати безпосереднє відношення до слідчих та дізнавачів органів НП України з досудового розслідуваного кримінальних проступків та злочинів. Другий пов’язаний з тим, що виявлення та усунення названих обставин повинно сприяти реалізації завдань кримінального судочинства; *по-третьє*, між причинами та умовами, що сприяють вчиненню кримінального правопорушення, з одного боку, і кримінального правопорушення – з іншого, повинен існувати закономірний зв’язок, тобто такий, що об’єктивно є, повторюється і зумовлює розвиток злочинного діяння; *по-четверте*, причини та умови повинні неминуче призводити до вчинення кримінального проступку чи злочину. Це означає, що у випадку неусунення зазначених обставин обов’язково буде вчинено аналогічне кримінальне правопорушення; *по-п’яте*, причини та умови, що сприяють вчиненню кримінального правопорушення повинні бути виявлені в сукупності. Оскільки при частковому (неповному) виявленні та усуненні цих явищ вони можуть призвести до вчинення нових кримінальних проступків чи злочинів.

Таким чином, вважаємо за необхідне сформулювати поняття *причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень* – це сукупність необхідних юридично значимих явищ, що закономірно і неминуче призводять до вчинення кримінального правопорушення як проступку, так і злочину (забороненого кримінальним законом діяння).

Досліджуючи проблематику причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, не можна не торкнутися питання їх класифікації. Незважаючи на те, що класифікації, як правило, є умовними, вони дозволяють відмежувати одне поняття від іншого, що сприяє більш глибокому їх вивченню. На нашу думку, класифікація щодо виявлення причини та умови, що сприяють вчиненню конкретного кримінального правопорушення як проступку, так і злочину – це: 1) середовище, що формує дисгармонію або деформацію потреб, інтересів, ціннісних орієнтації конкретної особи, що стають основою криміногенної мотивації і мети вчинення кримінального правопорушення; 2) сама криміногенна мотивація; 3) ситуації, в яких перебуває особа в процесі формування, життєдіяльності і безпосередньо в процесі вчинення кримінального проступку чи злочину, які сприяють виникненню і реалізації криміногенної мотивації в поведінці (умови, що сприяють конкретному кримінальному правопорушенню); 4) психофізіологічні та психологічні особливості особи, що підсилюють її чутливість до криміногенних впливів зовні та стимулюють перетворення їх у внутрішню позицію.

Слід зазначити, що виконання функцій органів НП України щодо виявлення причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, вживання у межах своєї компетенції заходів для їх усунення, узгоджується із Рекомендацією № R (93) 1 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам про ефективний доступ до закону і правосуддя для найбільш вразливих верств населення від 8 січня 1993 р. [2] де вказано, що однією з причин вчинення злочинів населенням є низький рівень життя переважної більшості жителів країни, що призводить до того, що вони стають маргіналізованими або виключеними із суспільства в економічному, соціальному й культурному відношеннях, а поліцейські повинні сприяти їх юридичній обізнаності. Тому Комітет Міністрів Ради Європи, відповідно до положення ч. 4 ст. 15(b) Статуту Ради Європи від 5 травня 1949 р. (*Україна приєдналась до Статуту 31 жовтня 1995 р. № 398/95-ВР*), рекомендує урядам держав-членів у межах своєї загальної політики, спрямованої на ліквідацію крайньої бідності, в усіх можливих випадках консультуватися з недержавними організаціями, які опікуються питаннями цієї Рекомендації, і з добровільними організаціями, які надають підтримку найбільш вразливим верствам населення [3].

Разом з тим, нині органами досудового розслідування є органи, що здійснюють досудове слідство і дізнання. Досудове слідство здійснюють слідчі підрозділи, а дізнання здійснюють підрозділи дізнання або уповноважені особи інших підрозділів органів НП України (ст. 38 КПК України) [4]. Водночас на слідчі підрозділи та підрозділи дізнання органів НП України покладаються *виявлення причин і умов, які сприяють учиненню кримінальних правопорушень, і вжиття через відповідні органи заходів щодо їх усунення*. Це завдання визначається у Положенні про слідчі підрозділи Національної поліції України, затвердженому наказом МВС України від 6 липня 2017 р. № 570 [5] та Положенні про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України, затвердженому наказом МВС України від 20 травня 2020 № 405 [6].

Таким чином, саме на слідчого та дізнавача органів НП України в межах їх компетенції під час досудового розслідування кримінального провадження покладається зазначений обов'язок з виявлення причин і умов, які сприяють учиненню

кримінальних правопорушень, і вжиття через відповідні органи заходів щодо їх усунення. Проте цей обов'язок покладається на слідчого та дізнавача вказаними вище підзаконними нормативно-правовими актами – наказами МВС України. Разом з тим, у чинних положеннях правових норм Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК України) від 13 квітня 2012 р., відсутня правова норма щодо запобігання кримінальним правопорушенням, зокрема про виявлення та запобігання підрозділами органів досудового розслідування причин та умов, які сприяють учиненню кримінальних правопорушень та внесення у відповідний державний орган, громадську організацію або посадовій особі подання про вжиття через відповідні органи заходів щодо їх усунення. Оскільки нині правові норми КПК України не покладають на слідчого та дізнавача правоохоронних органів держави обов'язок здійснювати запобіжну діяльність у зазначеній сфері, зволікання у виявленні причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, невживання у межах своєї компетенції заходів для їх усунення правоохоронними органами держави, у т.ч. і органами НП України, може призвести до вчинення повторних кримінальних правопорушень як проступків і злочинів у майбутньому.

Отже, сьогодні необхідно внести зміни та доповнення до ч. 1 ст. 2 “Завдання кримінального провадження” КПК України від 13 квітня 2012 р.

Наразі розглянемо ще одну із основних функцій органів поліції щодо запобігання кримінальним правопорушенням відповідно до покладених на неї завдань, зокрема *вживання заходів з метою виявлення кримінальних правопорушень та припинення виявлених кримінальних правопорушень*, що визначено у чинних правових нормах п. 3 ч. 1 ст. 23 Закону України “Про Національну поліцію” [1]. Слід наголосити, що згідно з Рекомендацією Res (2001) 10, ухваленою Комітетом Міністрів Ради Європи від 19 вересня 2001 р., було прийнято Європейський кодекс поліцейської етики [7]. Метою прийняття Кодексу стало визначення єдиних європейських напрямів і принципів в області загальних цілей, функціонування та відповідальності поліції для забезпечення безпеки і дотримання прав людини в демократичних суспільствах, урегульованих принципом верховенства права.

Верховенство права передусім передбачає, що ті, хто творять, тлумачать і застосовують закон, мають підкорятися цьому закону. Іншими словами, поліція повинна підкорятися законам, застосування яких вона забезпечує. Саме за цією ознакою можна судити про поліцію справжньої демократії: вона підкоряється тому самому закону, який вона захищає. Роль поліції в захисті і збереженні верховенства права настільки важлива, що, спостерігаючи за поведінкою поліції в демократичних державах, можна судити про її компетентність і спроможність застосовувати закони та захищати права людини. Діяльність поліції завжди повинна здійснюватися у відповідності з національним правом і міжнародними європейськими стандартами, визнаними країною.

У зазначеному вище Кодексі вказано, що основними цілями поліції в демократичному суспільстві, заснованому на верховенстві права, є: підтримка публічного спокою, забезпечення правопорядку в суспільстві; захист і дотримання основоположних прав і свобод людини, закріплених зокрема, в Європейській конвенції з прав людини; *запобігання та протидія злочинності; виявлення злочинів; надання допомоги і послуг громадянам* [7].

Отже, вживання заходів з метою виявлення кримінальних правопорушень, а також припинення виявлених кримінальних правопорушень належать до відповідальності поліції. Тому ця функція поліції у всіх державах Європейського Союзу (далі – ЄС) є однією з класичних першочергових функцій поліції.

Таким чином, ефективне виконання функції органів поліції стосовно запобігання кримінальним правопорушенням відповідно до покладених на неї завдань щодо вживання заходів з метою ефективного виявлення кримінальних правопорушень та припинення виявлених кримінальних правопорушень саме по собі має запобіжне значення і, отже, є необхідним для посилення довіри населення до органів поліції. Запобігання та виявлення кримінальних правопорушень, а також припинення виявлених кримінальних проступків і злочинів у різних державах ЄС організовується неоднаково, але в більшості випадків зазвичай вважається, що ця функція належить до загальної відповідальності держави. У деяких державах вона належить до компетенції загальної поліції, а в інших покладається на спеціальні відділи поліції, наприклад, на кримінальну поліцію. Окрім того, незалежність поліції від органів обвинувачення значно відрізняється. Однак проблеми, з якими поліція зіштовхується при виконанні функції запобігання щодо вживання заходів з метою виявлення кримінальних правопорушень, а також припинення виявлених кримінальних правопорушень, однакові у всіх країнах ЄС. Водночас Європейський кодекс поліцейської етики не ставить під сумнів центральну роль серед інших функцій поліції, зазначеної функції, але наголошує на важливості збереження балансу між ефективністю поліції та дотриманням основоположних прав і свобод людини, що є особливо важливим у запобіганні вживання заходів з метою виявлення кримінальних правопорушень та припинення виявлених кримінальних проступків і злочинів.

Розглянемо ще одну із основних функцій органів поліції щодо запобігання кримінальним правопорушенням відповідно до покладених на неї завдань, якою є *здійснення своєчасного реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події*, визначену у чинних правових нормах п. 5 ч. 1 ст. 23 Закону України “Про Національну поліцію” [1]. Слід наголосити, що упродовж 2013 – 2020 рр. чисельність заяв і повідомлень про діяння з ознаками кримінального правопорушення зменшилася з 1491199 у 2013 р. до 1080804 (–27,5 %) у 2014 р., у наступні два роки зросла незначним чином (+1,0 % та +2,9 %) до 1123344, а в подальшому спостерігалось її постійне зниження, в результаті якого у 2020 р. зареєстровано 760717 заяв та повідомлень з ознаками кримінального правопорушення, що менше показника попереднього року на 7,6 %, а показника 2013 р. – практично у 2 рази. В абсолютній більшості випадків за заявами і повідомленнями про діяння з ознаками кримінального правопорушення було прийнято рішення про реєстрацію діяння в Єдиному реєстрі досудових розслідувань (далі – ЄРДР). Проте варто зазначити, що частка таких заяв та повідомлень упродовж аналізованого періоду зменшилася з 91,5 % до 81,7 %. Водночас з 8 % до 17,9 % збільшився відсоток рішень про приєднання до іншого ЄРДР [8, с. 46].

Зазначена вище функція органів НП України цілком узгоджується з положеннями Кодексу поведінки посадових осіб щодо підтримання правопорядку від 17 грудня 1979 р., затвердженого Резолюцією 34/169 Генеральної Асамблеї ООН

[9], який визначає стандарти реагування поліцейського на будь-які заяви та повідомлення. У положеннях правових норм ст. 4 цього Кодексу вказано відомості конфіденційного характеру, які отримують посадові особи з підтримання правопорядку, зберігаються в таємниці, якщо виконання обов'язків або вимоги правосуддя не вимагають іншого. Водночас відповідно до ст. 8 зазначеного Кодексу встановлено, що посадові особи з підтримання правопорядку поважають закон та цей Кодекс. Використовуючи всі свої можливості, вони також запобігають і всіляко перешкоджають усім таким порушенням. Посадові особи з підтримання правопорядку, які мають підстави вважати, що порушення цього Кодексу мало місце або матиме місце, повідомляють про те, що сталося вище, інстанціям та, у разі потреби, іншим відповідним інстанціям або органам, які мають повноваження з нагляду або правового контролю, зокрема: а) цей Кодекс дотримується у всіх випадках, коли він включається до національного законодавства або практики. Якщо законодавство чи практика передбачають суворіші положення, ніж положення цього Кодексу, дотримуються перші; б) ця стаття спрямована на збереження рівноваги між, з одного боку, необхідністю внутрішньої дисципліни в установі, від якої більшою мірою залежить громадська безпека та, з іншого боку, необхідністю протидії з порушенням основних прав людини. Посадові особи з підтримання правопорядку повідомляють про порушення щодо інстанцій та роблять інші правові дії за межами інстанцій лише в тому випадку, коли всі інші можливості відсутні або неефективні [9]. Отже, посадові особи щодо підтримання правопорядку можуть обґрунтовано, як крайній захід та відповідно до законів та звичаями своїх власних країн, а також правових норм ст. 4 вказаного вище Кодексу звернути на ці порушення увагу громадськості через засоби інформації.

Разом з тим, право громадян на звернення є втіленням міжнародних стандартів у сфері прав людини і становить собою трансформацію у вітчизняне законодавство ст. 2 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, прийнятого 16 грудня 1966 р. Генеральною Асамблеєю ООН (*ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 19 жовтня 1973 р. № 2148-VIII*), кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті, зобов'язується поважати і забезпечувати всім перебуваючим у межах її території та під її юрисдикцією особам права, визнані в цьому Пакті, без будь-якої різниці щодо раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи іншої обставини. Крім того, забезпечити всякій особі, права і свободи, визнані в цьому Пакті, порушено, ефективний засіб правового захисту, навіть коли це порушення було вчинене особами, що діяли як особи офіційні. Водночас у правових нормах ч. 1 ст. 5 зазначеного Пакту вказано, що ніщо в цьому Пакті не може тлумачитись як таке, що означає, що якась держава, якась група чи якась особа має право займатися будь-якою діяльністю або чинити будь-які дії, спрямовані на знищення яких-небудь прав чи свобод, визнаних у цьому Пакті, або на обмеження їх у більшій мірі, ніж передбачається в цьому Пакті [10]. Отож, працівники органів НП України нині при здійсненні своєчасного реагування на заяви та повідомлення про кримінальні правопорушення або події, повинні дотримуватися положень правових норм Міжнародного пакту про громадянські і політичні права.

Слід наголосити, що відповідно до ч. 2 ст. 18 “Основні обов’язки поліцейського” Закону України “Про Національну поліцію”, поліцейський на всій території України, незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу доби, в разі звернення до нього будь-якої особи із заявою чи повідомленням про події, що загрожують особистій чи публічній безпеці, або в разі безпосереднього виявлення таких подій зобов’язаний вжити необхідних заходів з метою рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, і повідомити про це найближчий орган поліції [1]. Наразі поліцейському органів НП України при здійсненні своєчасного реагування на заяви та повідомлення про кримінальні правопорушення або події надається право:

- вимагати від громадян і службових осіб, які порушують громадський порядок, припинення правопорушень та дій, що перешкоджають здійсненню повноважень поліції, здійснювати на місці усне попередження особам, які допустили малозначні адміністративні правопорушення, а в разі невиконання зазначених вимог застосовувати передбачені законодавством заходи примусу;
- перевіряти у громадян у разі виникнення підозри у намаганні вчинення кримінального правопорушення документи, що посвідчують їх особу, а також інші документи, необхідні для з’ясування питання щодо додержання правил, нагляду і контролю за виконанням яких покладено на органи поліції.

Слід зазначити, що відповідно до *Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 27 квітня 2020 р. № 357*, встановлено порядок реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події [11]. У положеннях норм зазначеної Інструкції вказано, що посадові особи, уповноважені в цілодобовому режимі на здійснення прийому, екстрених викликів щодо опрацювання та реєстрації заяв і повідомлень про правопорушення або події – це працівники підрозділу “102”, диспетчери, оперативні чергові, їх помічники, службові особи підрозділу НП України, на який покладено обов’язок здійснення електронного моніторингу.

Уповноважений на здійснення управління нарядами поліції щодо оперативного реагування на заяви і повідомлення про кримінальні правопорушення є диспетчер – старший інспектор з особливих доручень, старший інспектор, інспектор управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування Головних управлінь НП України у т.ч. за допомогою автоматизованого робочого місця користувачів (АРМ “диспетчер”) – робочі місця поліцейських та інших працівників, обладнані комп’ютерною технікою, у тому числі планшетними пристроями, які підключені до інформаційно-телекомунікаційної системи “Інформаційний портал Національної поліції України” (далі – система ІПП), яка призначена для автоматизації службової діяльності, реалізації повноважень щодо обробки інформації, реєстрації кримінального правопорушення або подій в системі ІПП.

Натепер в органах і підрозділах НП України кожного дня створюється та заступає на чергування слідчо-оперативна група, але цей термін у зазначеній Інструкції МВС від 27 квітня 2020 р. викладено незрозуміло та невірно. Тому, на

нашу думку, абзац сімнадцятий пункту 2 розділ 1 Інструкції МВС необхідно викласти в новій редакції: *“слідчо-оперативна група (далі – СОГ) – організаційна форма взаємодії слідчих (дознавачів), працівників оперативних та інших підрозділів поліції, експертів-криміналістів експертно-криміналістичного центру МВС України, які у цілодобовому режимі здійснюють своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні правопорушення (проступки, злочини) з метою виявлення, фіксації, вилучення слідів кримінального правопорушення, речових доказів, встановлення свідків та потерпілих, встановлення осіб, які його вчинили, з’ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження”*.

Сьогодні посадові особи органів (підрозділів) поліції під час чергування здійснюють своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні правопорушення (проступки, злочини) повинні: незалежно від способу отримання інформації здійснювати направлення на місця подій сил і засобів поліції, необхідних для захисту прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяти їх реалізації; орієнтувати наряди всіх видів про вчинення кримінальних правопорушень, прикмети осіб, які їх учинили, об’єкти посягань; забезпечувати особисту безпеку громадян, захист їх прав і свобод та законних інтересів, *запобігання кримінальним правопорушенням чи їх припинення, виявлення та затримання осіб, які їх учинили, усунення негативних наслідків кримінальних проступків чи злочинів*; здійснювати обмін інформацією та взаємодію з іншими правоохоронними органами, органами державної влади та місцевого самоврядування, а також підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності; забезпечувати особисту безпеку працівників поліції, організацію їх навчання щодо дій у типових та екстремальних ситуаціях; здійснювати оперативне інформування чергових служб вищого рівня НП України, інших органів державної влади, підприємств, установ, організацій, до компетенції яких належить надання допомоги громадянам, які звернулися з відповідною заявою або повідомленням до органу (підрозділу) поліції.

Таким чином, запобігання кримінальним правопорушенням органами НП України на останньому кримінальному та кримінологічному рівні починають діяти після реєстрації інформації про вчинене кримінальне правопорушення в Єдиному реєстрі досудових розслідувань, тому його запобіжний потенціал спрямовується на превенцію та профілактику, попередження та припинення наступних після зареєстрованого, потенційного кримінального проступку чи злочину як самим суб’єктом підрозділів дізнання, що здійснюють досудове розслідування кримінальних проступків та слідчі підрозділи, що здійснюють досудове розслідування кримінальних злочинів, віднесених до підслідності органів дізнання та слідства НП України (*спеціальна превенція та профілактика*), так й інших суб’єктів – оперативних підрозділів, поліції превенції (дільничних офіцерів поліції, поліції ювенальної превенції патрульних підрозділів поліції тощо) органів НП України (*загальна превенція та профілактика*). Об’єктом запобіжної діяльності на вказаному рівні є потенційно можливі кримінальні правопорушення, що можуть бути вчинені після виявлення факту вчинення того кримінального проступку чи злочину, що вже потрапив до сфери діяльності органів НП України. На індиві-

дуальному рівні запобіжної діяльності це, фактично, рецидив. А сам зміст запобіжної діяльності органів НП України щодо кримінальних проступків і злочинів на цьому рівні її здійснення, а також чіткий поділ на превенцію та профілактику, попередження та припинення нівелюється. Зовні вона найчастіше проявляється у формі попередження особи, яка вже вчинила кримінальне правопорушення, про нераціональність вчинення нових кримінальних правопорушень.

Сьогодні необхідно терміново розробити проєкт Закону України “Про запобігання кримінальним правопорушенням в Україні” та подати його до Верховної Ради України для прийняття. Закон повинен визначати систему заходів щодо запобігання кримінальним правопорушенням, спрямованим на охорону прав і свобод людини та громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від протиправних посягань, превенцію й профілактику правопорушень, порядок їх здійснення органами державної та виконавчої влади у т.ч. правоохоронними органами, до яких відносяться і органи НП України, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, всіх форм власності, громадськими формуваннями з охорони громадського порядку та державного кордону, об’єднаннями громадян, окремими громадянами, а також права та обов’язки державних органів і організацій, які проводять роботу з запобігання кримінальним правопорушенням, та осіб, відносно яких здійснюються зазначені заходи.

Таким чином, враховуючи викладене, ми приходимо до висновків:

1. На нашу думку, під поняттям *запобігання кримінальним правопорушенням органами НП України* слід розуміти визначену положеннями чинних правових норм законодавства України систему організаційно-правових кримінальних та кримінологічних заходів та засобів спеціально спрямованих на недопущення кримінальних проступків і злочинів уповноважених на це суб’єктів органів поліції, які, залежно від міри сформованості причин та умов злочинної поведінки і пов’язаного з цим моменту їх реалізації, слід виділяти *превенцію та профілактику*, яка реалізується до формування злочинного умислу; *попередження*, що відбувається після формування злочинного умислу до початку вчинення кримінального правопорушення; *припинення кримінального проступку та злочину*, до яких належать запобіжні заходи, які виконуються після початку кримінально караних дій.

2. Під поняттям *загальна превенція та профілактика кримінальних правопорушень органами НП України* слід розуміти систему організаційно-правових та запобіжних заходів органів поліції, спрямованих на виявлення, усунення, обмеження й нейтралізацію причин і умов, що сприяють учиненню кримінальних проступків і злочинів на всій території України, у її окремому регіоні, галузі господарства, стосовно частини населення чи групи осіб, а також на підприємстві, в установі чи організації незалежно від форм власності.

3. Під поняттям *індивідуальна превенція та профілактика кримінальних правопорушень органами НП України* слід розуміти систему організаційно-правових, спеціальних заходів органів поліції щодо конкретних осіб, та осіб, які перебувають на обліках в органах поліції, попередження вчинення ними кримінальних проступків і злочинів. Метою цього виду діяльності органів поліції є своєчасне виявлення осіб, від яких можна очікувати вчинення кримінальних правопорушень їх усунення,

обмеження, нейтралізацію та припинення, виховний вплив на таких осіб та оточуюче їх мікросередовище, прийняття інших заходів (при необхідності примусу), для того, щоб кримінальні проступки і злочини не були вчинені.

4. На нашу думку, Верховній Раді України необхідно внести зміни та доповнення до ч. 1 ст. 2 “Завдання кримінального провадження” Кримінально-процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI (Відомості Верховної Ради від 08.03.2013. № 9–10. Ст. 88).

Необхідно внести зміни та доповнення до частини 1 статті 2 “була застосована належна правова процедура” доповнити словами: “Здійснення запобіжних заходів із виявлення причин і умов, які сприяють учиненню кримінальних правопорушень, і вжиття через відповідні органи заходів щодо їх усунення”.

5. Сьогодні Кабінету Міністрів України необхідно терміново розробити проект Закону України “Про запобігання кримінальним правопорушенням в Україні”, який подати до Верховної Ради України на розгляд та прийняття.

6. Кабінету Міністрів України необхідно розробити за участю МВС України, Служби безпеки України, інших правоохоронних органів держави проект: “Державна програма запобігання кримінальним правопорушенням в Україні на 2022–2026 роки”, яку затвердити постановою Уряду України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. Відомості Верховної Ради України від 09.10.2015. № 40–41. Ст. 379.

2. Рекомендація № R (93) 1 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам про ефективний доступ до закону і правосуддя для найбільш вразливих верств населення від 8 січня 1993 р. Ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 484 засіданні заступників міністрів. URL: http://www.arbitr.gov.ua/files/pages/pd_07072014_4.pdf (дата звернення: 20.05.2022).

3. Про приєднання України до Статуту Ради Європи: Закон України від 31 жовтня 1995 р. № 398/95-ВР. Відомості Верховної Ради України від 19.09.1995. № 38. Ст. 287.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради від 08.03.2013. № 9-10. Ст. 88.

5. Про затвердження Положення про слідчі підрозділи Національної поліції України: наказ МВС України від 6 липня 2017 р. № 570. Офіційний вісник України від 15.09.2017 № 72. Ст. 2212.

6. Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України: наказ МВС України від 20 травня 2020 р. № 405. Офіційний вісник України від 16.06.2020 № 46. Ст. 1481.

7. Європейський кодекс поліцейської етики: Рекомендація Rec (2001) 10 ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи від 19 вересня 2001 р. URL: https://hrea.org/wp-content/uploads/2021/02/RecommendationRec200110_European-Code-of-Police-Ethics_Ukrainian.pdf (дата звернення: 20.05.2022).

8. *Вербенський М.Г., Кулик О.Г., Наумова І.В.* Кримінальна ситуація в Україні: основні тенденції: 2020 рік: монографія / за заг. ред. М. Г. Вербенського. Вінниця: ТВОРИ, 2021. 144 с.

9. Резолюція 34/169 Генеральної Асамблеї ООН, затверджено Кодекс поведінки посадових осіб щодо підтримання правопорядку від 17 грудня 1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_282#Text (дата звернення: 20.05.2022).

10. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 16 грудня 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#top (дата звернення: 14.02.2022). (ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 19 жовтня 1973 № 2148 – VIII). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2148-08#top> (дата звернення: 20.05.2022).

11. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах

(підрозділах) Національної поліції України: наказ МВС України від 27 квітня 2020 р. № 357. Офіційний вісник України від 29.05.2020. № 41. Ст. 1345.

REFERENCES

1. Pro Natsionalnu politsiiu. “On the National Police: Law of Ukraine dated July 2, 2015 No 580-VIII”. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine dated 09.10.2015. No 40–41. Art. 379 [In Ukrainian].
2. Rekomendatsiia № R (93) 1 Komitetu Ministriv Rady Yevropy derzhavam-chlenam pro efektyvnyi dostup do zakonu i pravosuddia dlia naibidnishykh verstv naseleння vid 8 sichnia 1993 r. “Recommendation No R (93) 1 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member states on effective access to law and justice for the poorest sections of the population dated January 8, 1993”. Adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe at the 484th meeting of deputy ministers. URL: http://www.arbitr.gov.ua/files/pages/pd_07072014_4.pdf (Date of Application: 20.05.2022) [In Ukrainian].
3. Pro pryiednannia Ukrainy do Statutu Rady Yevropy. “On the accession of Ukraine to the Statute of the Council of Europe: Law of Ukraine of October 31, 1995 No 398/95-VR”. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine from September 19, 1995. No 38. Art. 287. [In Ukrainian].
4. Kryminalno protsesualnyi kodeks Ukrainy. “Criminal Procedure Code of Ukraine: Law of Ukraine dated April 13, 2012 No 4651-VI”. Information of the Verkhovna Rada dated March 8, 2013. No 9–10. Art. 88. [In Ukrainian].
5. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro slidchi pidrozdily Natsionalnoi politsii Ukrainy. “On the approval of the Regulation on investigative units of the National Police of Ukraine: order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dated July 6, 2017 No 570”. Official Gazette of Ukraine dated September 15, 2017. No 72. Art. 2212. [In Ukrainian].
6. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro orhanizatsiiu diialnosti pidrozdiliv diznannia orhaniv Natsionalnoi politsii Ukrainy. “On the approval of the Regulation on the organization of the activities of the investigation units of the National Police of Ukraine: order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dated May 20, 2020. No 405”. Official Gazette of Ukraine dated June 16, 2020 No 46. Art. 1481. [In Ukrainian].
7. Yevropeyskyi kodeks politseiskoi etyky. “European Code of Police Ethics: Recommendation Rec (2001) 10 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on September 19, 2001”. URL: https://hrea.org/wp-content/uploads/2021/02/RecommendationRec200110_European-Code-of-Police-Ethics_Ukrainian.pdf (Date of Application: 20.05.2022) [In Ukrainian].
8. *Verbenskyi M.H., Kulyk O.H., Naumova I.V.* (2021). Kryminalna sytuatsiia v Ukraini: osnovni tendentsii: 2020 rik [Tekst]. “The criminal situation in Ukraine: the main trends: 2020 [Text]: monograph on gen. ed. M.H. Verbenskyi. Vinnytsia: TVORY. 144 p. [In Ukrainian].
9. Rezoliutsiia 34/169 Heneralnoi Asambleii OON, zatverdzheno Kodeks povedinky posadovykh osib shchodo pidtrymannia pravoporyadku vid 17 hrudnia 1979 r. “Resolution 34/169 of the UN General Assembly, approving the Code of Conduct of Officials on Maintaining Law and Order of December 17, 1979”. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_282#Text (Date of Application: 20.05.2022) [In Ukrainian].
10. Mizhnarodnyi pakt pro hromadianski i politychni prava 16 hrudnia 1966 r. “International Covenant on Civil and Political Rights of December 16, 1966”. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#top (accessed on February 14, 2022). (ratified by Decree of the Presidium of the Verkhovna Rada of the Ukrainian SSR dated October 19, 1973 No 2148 – VIII) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2148-08#top> (Date of Application: 20.05.2022) [In Ukrainian].
11. Pro zatverdzhennia Instruksii z orhanizatsii reahuvannia na zaiavy i povidomlennia pro kryminalni, administratyvni pravoporushennia abo podii ta operatyvnoho informuvannia v orhanakh (pidrozdilakh) Natsionalnoi politsii Ukrainy. “On the approval of the Instructions on the organization of response to applications and reports on criminal, administrative offenses or events and operational information in the bodies (units) of the National Police of Ukraine: order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dated April 27, 2020 No 357”. Official Gazette of Ukraine dated May 29, 2020. No 41. Art. 1345. [In Ukrainian].

Boiko Ivan,
Senior Researcher, State Research Institute MIA Ukraine,
Kyiv, Ukraine,
ORCID 0000-0002-1713-9098

PREVENTION OF CRIMINAL OFFENSES AS ONE OF THE MAIN TASKS OF THE ACTIVITY OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE

The article investigates the prevention of criminal offenses as one of the main tasks and functions of the activity of the National Police of Ukraine for preventing criminal offenses and crimes, which are committed primarily to test the factors that predetermine it, their existence in modern conditions of development of society, state and its institutions. The essence and content of the prevention of criminal offenses and crimes by the police, which should be conditioned by the state of crime itself as determined by subjective and objective factors evolutionary variability of human propensity to commit criminal offenses and their manifestations in the form of the actual commission to eliminate, limit and terminate. Established, that the preventive potential of the police activity consists in counteracting negative phenomena and processes that contribute to the reproduction or increase in the level of criminal offenses, stimulates law-abiding behavior of the person, reduces social contradictions, criminogenic confrontation of different segments of the population, the level of unemployment, increases the standard of living of people, creating other necessary conditions for increasing the level of sustainable law and order in our state.

The basic functions of the police to prevent criminal offenses in accordance with its tasks are disclosed, in particular: 1) implementation of preventive and preventive activities aimed at preventing the commission of offenses; 2) identification of causes and conditions contributing to the commission of criminal offenses, taking measures within their competence to eliminate them; 3) taking measures to detect criminal offenses and their termination.

The author's concepts are outlined: "prevention of criminal offenses by the National Police of Ukraine"; "general and individual prevention and prevention of criminal offenses by the National Police", and also formulated reasonable proposals for the improvement of legislation in the field of prevention of criminal offenses and crimes by the police.

Keywords: prevention, criminal offenses, misdemeanors, crimes, prevention, avoidance, termination, agencies, National Police.

Отримано 04.10.2022